

УДК 330:338.2

ОГЛЯД ВІДМІННОСТІ ТА СПОРІДНЕНОСТІ ПОНЯТЬ МАЛИЙ БІЗНЕС ТА МАЛЕ ПРОМИСЛОВЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ

А.В. Богаченко

Одеський національний політехнічний університет, Одеса, Україна

Богаченко А.В. Огляд відмінності та спорідненості понять малий бізнес та мале промислове підприємництво в Україні.

У статті розглянуто підходи до співвідношення поняття «малий бізнес» із поняттями «мале підприємництво», «мале підприємство» та «мале промислове підприємництво». В ході дослідження виявлено відсутність законодавчо регламентованого визначення поняття малого промислового підприємництва та запропоновано його визначення на основі більш ширших – «мале підприємництво» та «промислове підприємство». Виявлено співвідношення понять «мале промислове підприємництво» та «малий бізнес».

Ключові слова: мале підприємництво, мале промислове підприємництво, малий бізнес, мале підприємство, визначення

Богаченко А.В. Обзор различия и родства понятий малый бизнес и малое промышленное предпринимательство в Украине.

В статье рассмотрены подходы к соотношению понятия «малый бизнес» с понятием «малое предпринимательство», «малое предприятие» и «малое промышленное предпринимательство». В результате исследования выявлено отсутствие законодательно регламентированного определения понятия малого промышленного предпринимательства и предложено его определение на основе понятий «малое предпринимательство» и «промышленное предприятие». Выведено соотношение понятий «малое предпринимательство» и «малый бизнес».

Ключевые слова: малый бизнес, малое предпринимательство, малое промышленное предпринимательство, определение

Bogachenko A.V. Review the differences and relationship concepts small business and small industrial entrepreneurship in Ukraine.

In the article the approaches to value the concept "small business" with the term "small entrepreneurship", "mall enterprise" and "small industrial entrepreneurship". The study revealed no law regulated the definition of small industrial entrepreneurship and suggested a definition based on the concepts of "small business" and "industrial undertaking". Revealed the ratio of the concepts of "small business" and "small business"

Keywords: small business, small entrepreneurship, small industrial entrepreneurship, determination

Мале підприємництво представлене майже в усіх галузях господарства і в кожній відіграє не тільки роль яка притаманна малому підприємництву, а й має свої особливості відповідно до кожної галузі. На сьогоднішній день питання підприємництва, малого підприємництва та малого бізнесу вивчають як вітчизняні так і закордонні вчені. Але є певна неточність у визначенні деяких понять. Зважаючи на просування Європейської інтеграції України, постає питання уніфікованої класифікації та визначення основних понять, що дасть змогу усунути розбіжності та стане можливим збір статистичних даних для порівняння характеру та динаміки розвитку в різних країнах. Мале промислове підприємництво займає своє важливе місце, бо з одного боку вносить свій вклад у підтримку сталості промисловості, з іншого має переваги малого підприємництва. У наукових статтях та літературі часто використовуються поняття малого підприємництва, малого підприємства, малого бізнесу тому цікавими є питання їх співвідношення між собою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблемами малого підприємництва займається на сьогоднішній день чимало вчених як вітчизняних так і закордонних. Висвітленням проблем малого підприємництва займаються в своїх працях такі провідні вітчизняні науковці як: Варналій З. С., Воротіна Л. І., Колеснікова Л. А., вони акцентують увагу на підходах до вирішення проблем розвитку малого підприємництва. Вагомий внесок у дослідження та аналіз проблем та перспектив розвитку малого підприємництва зробили Половен О. В., Петренко К. Г., Румянцева С., Стричак Г. В., Кондратюк Т. [1-5] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Розглядаючи існуючі нормативні документи та дослідження науковців, варто відмітити відсутність чіткого і регламентованого визначення поняття малого промислового підприємництва та його місце і значення для економіки країни. Крім того не зважаючи на часте використання в літературі та наукових статтях терміну малий бізнес, відсутнє законодавче тлумачення цього поняття.

Метою статті є: виявлення співвідношення понять малий бізнес та мале промислове підприємництво.

Виклад основного матеріалу дослідження

Для співвідношення понять мале промислове підприємництво та малий бізнес, розглянемо спочатку як пов'язані поняття малий бізнес, мале підприємство та мале підприємництво.

Мале підприємництво, на мою думку, що підтверджується думками багатьох українських вчених-економістів, є більш ширшим поняттям аніж мале підприємство, мале підприємництво може бути представлено як фізичною особою-підприємцем так і юридичною особою, а мале підприємство – це тільки юридична особа. Це також можна підтвердити і нормативними актами.

Відповідно до Господарського кодексу України до суб'єктів малого підприємництва відносять юридичні або фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України (далі – НБУ) [6]. Отже, відповідно до даного визначення поняття малого

підприємництва є ширшим аніж мале підприємство.

Крім того відповідно 19 квітня 2012 році набрав чинності Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», що визначив нові критерії віднесення суб'єктів господарювання до суб'єктів малого підприємництва, та було вилучено частину 7 ст. 63 Господарського кодексу України, що передбачала поділ підприємств на великі, середні та малі. Таким чином, поняття «мале підприємство» в законодавстві більше немає. Відтепер ст. 55 ГКУ містить нову класифікацію суб'єктів господарювання [7].

Критеріями до поділення суб'єктів підприємництва на великі, середні, малі та суб'єкти мікропідприємництва є середньооблікова чисельність працюючих осіб та обсяг річного доходу (таблиця 1). При цьому під середньообліковою чисельністю працюючих розуміють чисельність працюючих з урахуванням усіх працівників, у тому числі тих, що працюють за договорами та за сумісництвом, а також працівників представництв, філій, відділень та інших відокремлених підрозділів [8].

Таблиця 1. Класифікація суб'єктів господарювання відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» та Господарського кодексу України

Суб'єкти господарювання		Показник	
		Середньооблікова чисельність працюючих, осіб	Обсяг річного доходу, млн. євро
Суб'єкт мікропідприємництва	Фізичні особи	Не більше 10	Не більше 2
	Юридичні особи	Не більше 10	Не більше 2
Суб'єкт малого підприємництва	Фізичні особи	Не більше 50	Не більше 10
	Юридичні особи	Не більше 50	Не більше 10
Суб'єкт середнього підприємництва	Юридичні особи	50-250	10 - 50
Суб'єкт великого підприємництва	Юридичні особи	Більше 250	Більше 50

Розглянемо співвідношення понять «мале підприємництво» і «малий бізнес». Термін малий бізнес (англ. small business) нормативно не регламентований. В літературі зустрічається три підходи до їх співвідношення. За одним підходом малий бізнес є більш ширшим поняттям аніж мале підприємництво. Сучасні прихильники такої версії вважають, що бізнес охоплює відносини, які виникають між усіма учасниками ринкової економіки, і торкається не тільки підприємців, але й споживачів, найманих робітників, державні структури. Отже, треба розрізняти підприємницький, споживчий, трудовий і державний бізнес [3].

Відповідно до іншого підходу, поняття малого підприємництва є ширшим, ніж малий бізнес. Мале підприємництво, – за З. Варналієм, – це самостійна (за рахунок власних коштів)

систематична інноваційна діяльність громадян-підприємців та малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу (надприбутку) [1]. При цьому поняттю малий бізнес дається таке визначення – це діяльність будь-яких малих підприємств та окремих громадян (фізичних осіб) з метою одержання прибутку. Тобто це не обов'язково діяльність пов'язана з ризиком чи інноваціями [1].

Отже малий бізнес на думку З. Варналія входить до поняття мале підприємництво. Такої думки тримається і О.В. Довгальова. Малому підприємництву дається таке визначення – це особлива форма економічної активності, що передбачає орієнтацію на досягнення комерційного успіху; інноваційний та ризиковий характер діяльності; перспективність спрямування

на подальший розвиток, розширення масштабів і сфери діяльності; свободу та самостійність суб'єктів у прийнятті управлінських рішень та здійсненні бізнесу; майнову відповідальність підприємця за результати господарювання; постійний характер господарської діяльності, укладання регулярних, а не одноразових угод [9]. При цьому малому бізнесу не обов'язково бути інноваційним.

Третій підхід ототожнює ці два поняття, вважаючи їх синонімами. Схематично усі три підходи можна розглянути на рисунку 1. Проблема полягає в тому, що окремі вчені вказують на багатозначність англійського слова «бізнес». Воно може означати якусь справу, купівлю, комерційне або виробниче підприємство, комерційну практику або політику окремого підприємця чи усієї фірми [2].

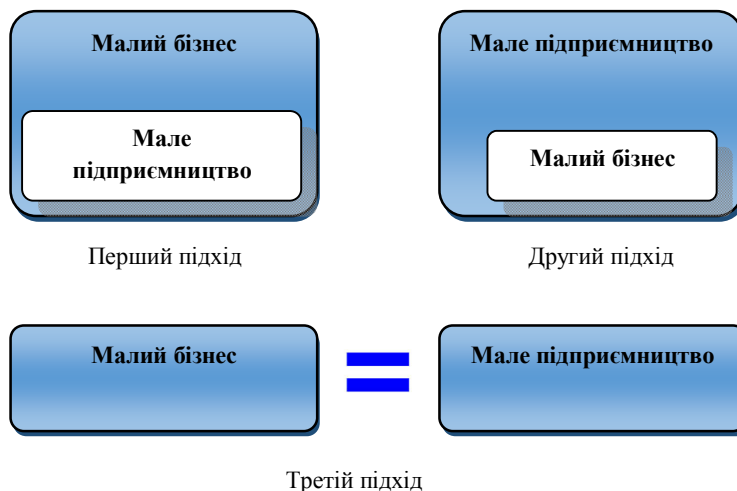

Рис. 1. Підходи до співвідношення понять «мале підприємництво» та «малий бізнес»

Огляд законодавства України показав, що в офіційних нормативно-правових документах відсутнє визначення поняття «малий бізнес», але визначено поняття «мале підприємництво». На мою думку, на сьогоднішній день ці два поняття використовуються переважно як синоніми.

У закордонній економічній літературі не має проблеми визначення і відмінності даних понять. В європейських офіційних документах та лексиконі наукових кіл використовується термін «малі та середні підприємства» (small and medium enterprises, SMEs), а в США розповсюджений термін «малий бізнес» (small business) [10].

З'ясуємо значення поняття мале промислове підприємництво. Не має регламентованого нормативно-правовим документами визначення поняття малого промислового підприємництва, але можна його сформулювати на основі відомих ознак більш ширших понять таких як промислове підприємство та мале підприємництво.

Промисловий сектор відіграє ключову роль в економіці України, і його показники його діяльності є ключовим фактором соціально-економічного розвитку. Таким чином, глибше розуміння структури і тенденцій в промисловому секторі має важливе значення для політиків, оскільки цей сектор має надзвичайний вплив на загальний стан здоров'я української економіки, в тому числі її експортний потенціал. На сектор промисловості припадає найбільший внесок до експорту України: представляючи лише 21% економіки в 2013 році, його внесок до загального

обсягу експорту оцінюється на рівні 70% в тому ж році [11].

Промисловість – найважливіша галузь народного господарства, що справляє вирішальний вплив на рівень розвитку продуктивних сил суспільства; це сукупність підприємств (заводів, фабрик, шахт, електростанцій), зайнятих виробництвом знярядь виробництва як для самої промисловості, так і для інших галузей народного господарства, а також видобутком сировини, матеріалів, палива, виробництвом енергії, заготівлею лісу і подальшою обробкою продуктів, отриманих у промисловості або вироблених у сільському господарстві [8].

Відповідно до статті 42 Господарського кодексу України, підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [6].

Окрім відсутності визначення поняття малого промислового підприємництва, не має чіткого визначення поняття і промислового підприємства, але воно широко використовується у багатьох нормативних актах. Наприклад, у Наказі Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду «Про затвердження Правил безпеки в газовому господарстві коксохімічних підприємств і виробництв» вказано таке визначення промислового підприємства – статутний суб'єкт, що має право юридичної особи і здійснює виробництво та

реалізацію продукції певних видів з метою отримання прибутку [12].

Відповідно до Конвенції про допомогу у випадках виробничого травматизму № 121, промислове підприємство охоплює всі підприємства, які відносяться до таких галузей економічної діяльності: добувна промисловість, переробна промисловість, будівництво, електроенергія, газ, водопостачання і санітарне обслуговування, транспорт, склади і служби зв'язку [13].

Отже, підсумовуючи огляд поняття промислового підприємства, можна дати йому таке визначення: це самостійний, зареєстрований суб'єкт господарювання, що діє в рамках, встановлених законом, що зайнятий виготовленням продукції, виконанням робіт і наданням послуг промислового характеру з метою отримання прибутку.

З огляду на визначені законом ознаки малого підприємництва, можна сформулювати таке визначення:

Мале промислове підприємство (далі МПП) – це самостійна, ініціативна, систематична на власний ризик господарська діяльність [6] з виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг промислового характеру, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у вигляді юридичної особи чи фізичної особи-підприємця у порядку, встановленому законодавством [14], у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ.

До ознак малого промислового підприємства можна віднести ознаки, які притаманні підприємству в цілому:

— виробничо-технологічна,

— організаційно-економічна єдність,

— повна господарська самостійність.

Виробничо-технологічна єдність підприємства проявляється в тому, що воно використовує комплекс виробничих засобів технологічно взаємопов'язаних між собою, що забезпечує виробництво певної продукції [15]. Діяльність усіх підрозділів підприємства основного, допоміжного та інших обслуговуючих виробництв підпорядкована виконанню однієї й тієї ж виробничої програми.

Організаційно-економічна єдність визначається наявністю на підприємстві єдиного виробничого колективу працюючих, єдиної системи керівництва, діяльність яких направлена на виконання єдиної виробничої програми. Господарська самостійність обумовлюється тим, що підприємство самостійно визначає, що і скільки виробляти, у кого і які ресурси придбати, кому по яких цінах продавати, як розподіляти одержані доходи [15].

Малі промислові підприємства невід'ємна частина економіки багатьох індустріально розвинених країн. Вони виконують ряд важливіших соціально-економічних функцій, що зазначались вище. Крім того вони сприяють залученню до процесу виробництва ресурсів, що не використовуються великими підприємствами, задоволення диференційованого виробничого і невиробничого попиту, освоєння нових (у тому числі зарубіжних) ринків тощо.

Місце і роль МПП у структурі національного господарства можна визначити з трьох сторін (рис. 2):

— як частина реального сектору економіки (промисловості), частиною якого є крім малого і середнього входить і велике підприємство;

— як частина малого підприємництва в цілому;

— як важлива складова частина підприємництва.

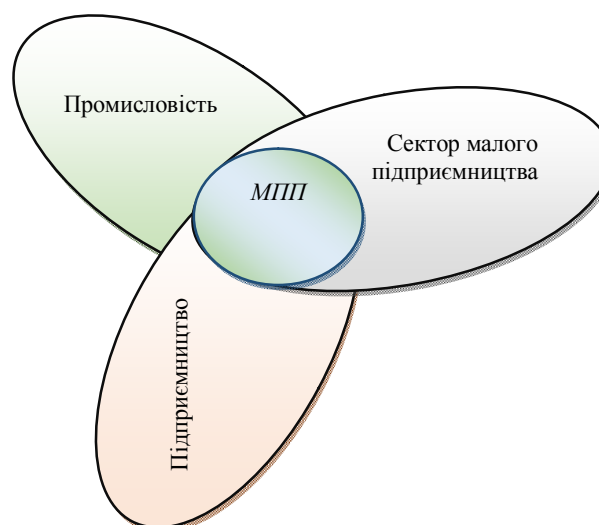

Рис. 2. Місце і роль МПП в структурі національного господарства

МПП має свої особливості, які відрізняють його від малого підприємництва не промислового характеру (непромислових форм малого підприємництва):

- організація промислового підприємництва є більш складним процесом на відміну від організації в сфері послуг, цей процес потребує значних технологічних знань, наявність специфічного обладнання (частіше досить дороге), відповідна кваліфікація працівників;
- деякі види промислової діяльності потребують додаткового ліцензування та узгодження як його розміщення територіально з відповідними державними органами, та необхідність

дотримання чітких норм якості та виробництва;

- продукція МПП зазвичай більш фондомістка ніж малих підприємств іншої галузевої орієнтації, відповідно за інших рівних умов, рентабельність МПП нижче, отже і умови для виживання у конкурентному середовищі складніші.

Відповідно до даних статистики об'єми реалізованої продукції малим промисловим підприємством у 2014 році склав 5,4% до загального обсягу реалізації всього промислового підприємства (табл.2) або 81287,5 млн. грн.

Таблиця 2. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами у 2014 році [16]

	велике підприємництво		середнє підприємництво		мале підприємництво		з них мікропідприємства	
	млн. грн.	у% до загального обсягу реалізації відповідного виду діяльності	млн. грн.	у% до загального обсягу реалізації відповідного виду діяльності	млн. грн.	у% до загального обсягу реалізації відповідного виду діяльності	млн. грн.	у% до загального обсягу реалізації відповідного виду діяльності
Усього	1683685,1	41,6	1667618,4	41,2	694423,6	17,2	229092,0	5,7
у тому числі								
Сільське, лісове та рибне господарство	28371,9	13,4	117578,3	55,6	65481,4	31,0	19312,2	9,1
Промисловість	926340,9	61,7	494355,2	32,9	81287,5	5,4	17584,1	1,2
Будівництво	9919,5	8,0	67347,4	54,1	47082,6	37,9	15897,3	12,8

Мале промислове підприємництво на відміну від малого підприємництва в будівництві та сільському господарстві займає меншу долю в реалізації. В будівництві та сільському господарстві більший вклад за середнім підприємством.

Мала частка малого промислового підприємства може бути пов'язана із специфікою самої

промисловості, малою підтримкою малого підприємства промисловості, монополізм ринку промисловості країни.

У таблиці 3 представлений обсяг реалізованої продукції тільки промисловим підприємством за 2011-2013 роки.

Таблиця 3. Динаміка обсягу реалізованої продукції промисловим підприємством за 2011-2013 роки [16]

	велике підприємництво		середнє підприємництво		мале підприємництво		з них мікропідприємства	
	млн. грн.	у% до загального обсягу реалізації	млн. грн.	у% до загального обсягу реалізації	млн. грн.	у% до загального обсягу реалізації	млн. грн.	у% до загального обсягу реалізації
2011 рік	988435,4	67,5	414081,3	28,3	62275,4	4,2	13794,1	0,9
2012 рік	970009,3	64,7	457750,3	30,5	71170,1	4,8	14511,2	1,0
2013 рік	934135,1	63,4	461843,4	31,4	77113,0	5,2	17254,8	1,2

З даних таблиці видно, що частка МПП хоч і не велика, але з кожним роком збільшується і при правильній політиці стимулювання може відкрити нові горизонти розвитку, розвиток нових підгалузей промисловості.

Висновки

Огляд нормативної документації та вітчизняних наукових досліджень показав, що можна виділити три підходи до співвідношення понять мале підприємництво та малий бізнес, але на сьогоднішній день частіше ці поняття ототожнюються. Дослідження поняття МПП показало, що це підприємництва, які з одного боку мають переваги малого підприємництва, а з іншого сприяють залученню до процесу виробництва ресурсів, які не використовуються великими підприємствами та задовольняють диференційований виробничий і невиробничий попит, освоєння нових ринків і т.д.

Поняття малого промислового підприємництва є досі нормативно не обґрунтованим. Зважаючи на поняття промислове підприємство та мале підприємство було запропоноване своє визначення поняття малого промислового підприємства, відповідно до якого, це самостійна, ініціативна, систематична на власний ризик господарська діяльність [6] з виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг промислового характеру, яка здійснюється

фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у вигляді юридичної особи чи фізичної особи-підприємця у порядку, встановленому законодавством [14], у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ.

Мале промислове підприємство виконує ряд важливіших соціально-економічних функцій, що зазначались вище. Крім того вони сприяють залученню до процесу виробництва ресурсів, що не використовуються великими підприємствами, задоволення диференційованого виробничого і невиробничого попиту, освоєння нових (у тому числі зарубіжних) ринків тощо.

Якщо дотримуватися погляду, що поняття мале підприємство тотожне поняттю малий бізнес, то співвідношення понять МПП і малий бізнес таке ж як і співвідношення понять МПП і мале підприємство, в результаті якого МПП є частиною малого бізнесу, а малий бізнес у свою чергу більш ширшим поняттям.

Мале промислове підприємство займає невелику частку промислового сектору, але, відповідно до статистичних даних, його роль з кожним роком збільшується.

Список літератури:

1. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / Варналій З.С. – 4-те вид. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – 302с.
2. Варналій З.С. Застосування податкового стимулювання суб'єктів підприємницької діяльності в умовах впровадження норм Податкового кодексу України / Варналій З.С. // Малий і середній бізнес. – 2012. – № 4. – С. 32-37.
3. Стричак Г.В., Франків О.Д. Державна підтримка підприємств малого та середнього бізнесу / Г.В. Стричак, О.Д. Франків // Науковий вісник БДФА. Економічні науки: зб. наук. праць / гол. ред. В.В. Прядко; Міністерство Фінансів України, БДФА. – Чернівці, 2008. – Вип. 2. – С. 471-478.
4. Кондратюк Т. Державна політика підтримки малого бізнесу / Кондратюк Т.В. – Київ : Академія, 2003. – 112с.
5. Половен О.В., Петренко К.Г. Особливості управління малим підприємством/ Половен О.В., Петренко К.Г. //Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6. – С. 131-135.
6. Господарський кодекс України. ВВР, 2003, № 18, С. 144.
7. Нове в класифікації суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] – Журнал «Дебет-Кредит». Режим доступу: <http://online.dtkr.ua/Book/f5bfbae6-6457-4108-adf2-770694acb0e2/navPoint-3>.
8. Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні».
9. Довгальова О.В. Управління малим бізнесом : підручник / Довгальова О.В., Балабенко О.В. Донбас. нац. акад. буд-ва і архіт. – Макіївка; Донецьк: Цифрова типографія, 2011. – 298с.
10. Ісакова Н.Б. Дослідження підприємництва в західних країнах – новий напрям в економічній науці / Ісакова Н.Б. // Наука та наукознавство. Міжнародний науковий журнал. – 2008. - №2 (60). – С. 49-62.
11. Промисловий сектор України: Аналіз і останні тенденції. Технічна записка [TN/02/2014] [Електронний ресурс] – Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Німецька консультативна група. Режим доступу: http://www.beratergruppe-ukraine.de/download/TN/TN_02_2014_ukr.pdf?PHPSESSID=89247f7844605f64bbbc9327b8b45548a.

12. Наказ Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду «Про затвердження Правил безпеки в газовому господарстві коксохімічних підприємств і виробництв» від 27.03.2007 № 61 // Офіційний вісник України від 14.05.2007 – 2007 р., № 32, С. 100.
13. Конвенція про допомогу у випадках виробничого травматизму N 121 (ст.1) м. Женева, 8 липня 1964 року [Електронний ресурс] – Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_306.
14. Гринчуцький В.І., Карапетян Е.Т., Погрішук Б.В. Економіка підприємств. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 304с.
15. Організація та планування діяльності підприємств: Науково – методичний посібник за ред. професор Сологуб О.П. та викладачі кафедри маркетингу НУХТ і Бердянського інституту підприємництва: – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2005. – 432с.
16. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності [Електронний ресурс] – Державна служба статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Надано до редакції 02.05.2015

Богаченко Альона Вікторівна / Alona V. Bogachenko
alenvf@mail.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Огляд відмінності та спорідненості понять малий бізнес та мале промислове підприємство в Україні [Електронний ресурс] / А. В. Богаченко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 4 (20). – С. 20-26. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html>